

MARTA HEJHÁLKOVÁ¹

KOŚCIOŁY I ZWIĄZKI WYZNANIOWE W REPUBLICIE CZESKIEJ ORAZ ICH BIBLIOTEKI²

W Republice Czeskiej obecnie działa 26 kościołów i związków wyznaniowych (dalej tylko KZW³), zarejestrowanych w Ministerstwie Kultury RCz.⁴ Ze spisu ludności dokonanego w 2001 r., ewent. z ewidencji poszczególnych KZW wynika, że do urzędowo zarejestrowanych kościołów i związków wyznaniowych przyznaje się 3 104 180 osób wierzących, a więc 30,3% ogółu mieszkańców, z czego 2 748 918, tzn. 88,6% wszystkich wierzących uznaje się za się związanych z kościołem rzymsko-katolickim.

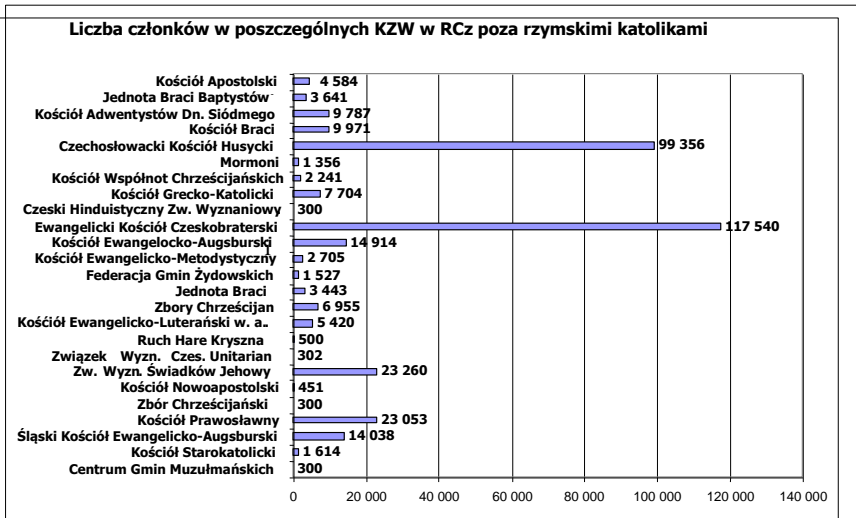
¹ Instytut Bibliotekarstwa przy Bibliotece Narodowej w Pradze.

² Artykuł jest streszczeniem jej pracy magisterskiej. Publikacja oryginalna: (2006). *Církev a náboženské společnosti v ČR a jejich knihovny*. *Čtenář*. R. 58 č. 10, s. 325-328. Tł. z jęz. czeskiego: Petr Žák.

³ Odsyłacze do poszczególnych KWW zob. np.: <http://www.catharina.cz> – volné zdroje – příručky a katalogy.

⁴ Zob. <http://www.cns.mkcr.cz/cns/>

Poniższy rysunek pokazuje liczbę liczebność pozostałych KZW:

Latem 2005 r. przeprowadziłam w ramach pracy magisterskiej badania w bibliotekach czy też archiwach poszczególnych KZW. Badaniami objęto centralne, największe lub często też jedyne biblioteki i archiwa 21 KZW. Pięć KZW z różnych powodów nie posiada ani biblioteki ani archiwum. Ostatecznie wybrano – zazwyczaj z polecenia kierownictwa poszczególnych KZW – następujące placówki:

Kościół Apostolski – Biblioteka Wyższej Specjalistycznej Szkoły Misyjnej i Teologicznej

Jednota Braci Baptystów – Biblioteka Międzynarodowego Baptystycznego Seminarium Teologicznego

Kościół Adwentystów Dnia Siódmego – Biblioteka Seminarium Teologicznego

Kościół Braci – Biblioteka Ewangelikalnego Seminarium Teologicznego

Czechosłowacki Kościół Husycki – Biblioteka Centralnego Archiwum i Muzeum

Kościół Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich (Mormoni) – Biblioteka Zboru Praskiego

Kościół Wspólnot Chrześcijańskich – nie posiada żadnej odpowiedniej biblioteki

Kościół Grecko-Katolicki – Archiwum Apostolskiego Egzarchatu

Kościół Rzymsko-Katolicki – Centralna Biblioteka Katolicka przy Katolickim Wydziale Teologii Uniwersytetu Karola

Czeski Hinduistyczny Związek Wyznaniowy – nie posiada żadnej biblioteki

Ewangelicki Kościół Czeskobraterski – Centralne Archiwum EKCz

Kościół Ewangelicko-Augsburski – nie posiada żadnej biblioteki

Kościół Ewangelicko-Methodystyczny – Biblioteka Centrum Kościoła

Federacja Gmin Żydowskich – Biblioteka Żydowskiego Muzeum w Pradze

Jednota Braci – Biblioteka i archiwum Jednoty Braci

Zbory Chrześcijan – posiadają tylko małe biblioteki w niektórych zborach

Kościół Ewangelicko-Luterański w.a. – nie posiada żadnej biblioteki

Międzynarodowe Towarzystwo Świadomości Kryszny, Ruch Hare Kryszna – Bhaktivedanta Library

Związek Wyznaniowy Czeskich Unitarian – Centralna Biblioteka Specjalna

Związek Wyznania Świadców Jehowy – Biblioteka Centrum ZWŚJ

Kościół Nowoapostolski w Republice Czeskiej – Archiwum Kościoła

Zbór Chrześcijański w Republice Czeskiej – Biblioteka Zboru w Pradze

Kościół Prawosławny w Czechach – Biblioteka Kościoła Prawosławnego

ŚKEA

Kościół Starokatolicki – Biblioteka Starokatolicka w Pradze

Centrum Gmin Muzułmańskich – Biblioteka Fundacji Islamskiej w Pradze

Badane biblioteki bardzo się różniły pod względem wielkości, funkcji oraz oferowanych usług, a także pod względem uwagi poświęcanej im przez poszczególne KZW. Zasięg oddziaływania tylko dwóch z nich wyraźniej przekraczał ich macierzysty KZW i tak się składa, że to właśnie one są – jako jedyne – zarejestrowane w Ministerstwie Kultury RCz.⁵ Chodzi o Bibliotekę Żydowskiego Muzeum w Pradze i Centralną Bibliotekę Katolicką, która w 2005 r. połączyła się z Biblioteką Katolickiego Wydziału Teologii Uniwersytetu Karola.

W bibliotekach KZW pracuje razem 50 osób, z których ponad połowa jest zatrudniona w niepełnym wymiarze lub oprócz pracy w bibliotece pełni inne obowiązki i działalność bibliotekarską zalicza raczej do administracyjnej. Z odpowiedzi na pytanie o strukturę wykształcenia wynikało, że tylko jedna piąta pracowników studiowała bibliotekoznawstwo lub inne pokrewne kierunki, przy czym za odpowiednie wykształcenie uważa się na ogół teologiczne. Wykształcenie wyższe posiada 72% pracowników. Stosunkowo często biblioteki prowadzą wolontariusze, którzy za swoją pracę nie otrzymują wynagrodzenia. Niektórzy z nich żyją we wspólnotach⁶, które im w zamian za usługi zapewniają np. zamieszkanie i wyżywienie.

Zbiory poszczególnych bibliotek i archiwów KZW mają różną wielkość. Ponad 100 000 książek posiadają tylko Centralna Biblioteka Katolicka i Biblioteka Żydowskiego Muzeum w Pradze, natomiast biblioteka praskiego zboru Mormonów ma tylko ok.340-350 książek, z kolei Bhaktivedanta Library może się poszczycić największą liczbą (aż 2800) dokumentów audiowizualnych, których ma nawet kilkakrotnie więcej niż książek. Niektóre biblioteki umożliwiają dostęp do elektronicznych baz danych. Katalogi czterech bibliotek udostępniono w Internecie⁷. Biblioteki gromadzą na ogół materiały z zakresu historii oraz filozofii poszczególnych KZW, ale większość z nich ma w swoich zbiorach również dokumenty z zakresu nauk społecznych, językoznawstwa, nauk przyrodniczych lub beletrysty-

⁵ Zob. <http://www.mkcr.cz/article.php?id=961>

⁶ Ruch Hare Krysna oraz Związek Wyznania Świadków Jehowy.

⁷ Biblioteka Międzynarodowego Baptistycznego Seminarium Teologicznego: <http://www.ibts.cz/library/>, CBK KWTUK <http://www.ckk.cz:8080/cat/browse?fond=1>, BŻM <http://knihovna.jewishmuseum.cz/F?192389764> i Bhaktivedanta Library ; <http://www.harekrsna.cz/hkc/main/knihy.php>

kę. Niektóre placówki pełnią jednocześnie funkcję archiwum, np. Centralna Biblioteka Specjalna Czeskich Unitarian czy Biblioteka Centrum Śląskiego Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego. Wszystkie biblioteki zanotowały pewien poziom rocznego wpływu nabytków i wszystkie też oferują wolny lub częściowy dostęp do zbiorów.

Ogółem 67% bibliotek proponuje swoje usługi wszystkim potencjalnym użytkownikom, pozostałe z nich są otwarte tylko dla członków danego KZW, ewent. ośrodka lub szkoły. Liczba użytkowników bardzo się waha – od jednego do kilku tysięcy, niemniej zdecydowana większość bibliotek obsługuje małe grupy w granicach od 20-150 osób. Bardzo często nie prowadzi się statystyki odwiedzin.

Żadna z bibliotek nie jest samodzielną instytucją. Najczęściej funkcjonują jako części central poszczególnych KZW, niektóre z bibliotek przynależą do szkół (uczelni), jeszcze inne przyporządkowano zborom i jedna jest związana z muzeum. Jedna trzecia bibliotek prowadzi międzynarodową współpracę i to ze swoimi odpowiednikami lub organami ustawionymi wyżej w hierarchii jednego KZW. Podobnie jedna trzecia porozumiewa się z czeskimi bibliotekami, znajdującymi się na obszarze danego KZW. Osiem bibliotek, współdziałających z czeskimi bibliotekami poza swoimi KZW, bierze udział w tworzeniu Centralnego Katalogu Czasopism Bibliotek Teologicznych w RCz⁸, który prowadzi Biblioteka Ewangelickiego Wydziału Teologii Uniwersytetu Karola [tej Biblioteki nie uwzględniono w badaniach zapewne dlatego, że nie jest biblioteką żadnego KZW i stanowi tylko część organizacyjną Uniwersytetu – uwaga P.Ž.]. Centralny katalog stanowi wynik współpracy szesnastu różnych instytucji i zawiera ponad 34 400 tyt. czasopism krajowych i zagranicznych. Baza danych jest aktualizowana każdego roku.

Większość bibliotek świadczy swoje usługi bezpłatnie, w niektórych trzeba płacić. Cztery biblioteki wprowadziły półroczne lub roczne opłaty w wysokości 50-100 koron, przy czym w dwóch z nich dotyczą tylko użytkowników, nie będących członkami konkretnej szkoły (uczelni). Kary ustanowiono w jednej trzeciej bibliotek, w pozostałych użytkownik, zwracający książkę zbyt późno, nie spotyka się z żadnymi sankcjami. Do tych ostatnich należą również te biblioteki, które udostępniają materiały tylko prezencyjnie jak też te

---

⁸ Zob. <http://www.etf.cuni.cz/~library/seznam.html>

placówki, które obsługują tak mało użytkowników, że komunikacja między bibliotekarzem oraz użytkownikiem sprowadza się do utrzymywania stosunków osobistych.

Zautomatyzowany system biblioteczny zastosowano w dziesięciu bibliotekach; korzystają one z TSeries, Kp-Sys, Kp-Win, Clavius, Aleph 500, bazy danych FileMaker oraz własnych systemów. Niektóre biblioteki są prowadzone w programie MS Excel lub MS Word. Tylko dwie biblioteki nie zostały wyposażone w żaden komputer. Większość placówek korzysta z drukarki i kopiarki, kilka z telewizji, video i odtwarzacza DVD. Siedem bibliotek ma do dyspozycji i inne techniczne urządzenia.⁹ Jedna trzecia bibliotek przeznaczyła kilka komputerów na potrzeby użytkowników. W czterech przypadkach biblioteka funkcjonuje w takim miejscu, gdzie można w celach studyjnych korzystać z całego budynku. Pozostałe biblioteki oferują swoim użytkownikom od 1 do 26 miejsc. Największą przestrzeń dla studium materiałów bibliotecznych – aż 40 miejsc – zapewnia Biblioteka Międzynarodowego Baptistycznego Seminarium Teologicznego.

Trzon usług tworzą we wszystkich badanych bibliotekach wypożyczenia, ale większość z nich proponuje i inne możliwości, najczęściej sporządzanie kserokopii, dostęp do Internetu, wykonanie kwerendy, krajowe i międzynarodowe wypożyczenia międzybiblioteczne.¹⁰ Książki są wypożyczane na okres od 14 dni aż do dwóch miesięcy, czasopisma też do dwóch miesięcy, ale dolną granicę stanowi tylko jeden dzień. Bardzo często okres wypożyczeń nie jest w ogóle określony lub jest umowny. Liczba wypożyczeń w poszczególnych bibliotekach wielce się waha i to od zera do 10 000, poza tym część bibliotek tego wskaźnika statystycznego w żaden sposób nie notuje. W kilku bibliotekach, np. w Bibliotece Centrum Związku Wyznania Świadków Jehowy, odbywają się różne prelekcje, kursy lub instruktaże. Pomieszczenia, w których są przechowywane zbiory dwóch bibliotek, służą jednocześnie innym celom. Księgozbiорom kilku mniejszych bibliotek nie zapewniono odrębnych pomieszczeń.

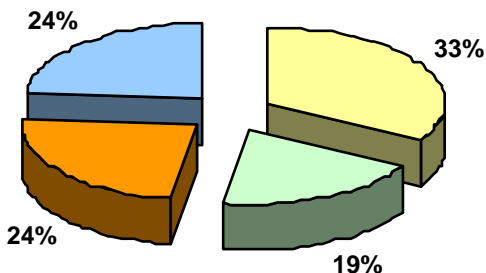
---

⁹ Np. czytnik mikrofilmów, skaner, nagrywarki, magnetofon itd.

¹⁰ Jeszcze inne to np. bindowanie, wystawki nowości, skanowanie.

Czas otwarcia w głównych bibliotekach KZW

■ nie określona   ■ 3 do 10   ■ 17,5 do 30   ■ 40 do 48,5

Nabytki są pozyskiwane na ogół drogą zakupów, darów oraz poprzez wprowadzanie dokumentów z własnej produkcji. Centralne Archiwum Ewangelickiego Kościoła Czeskobraterskiego oraz Biblioteka Kościoła Prawosławnego mają również prawo do otrzymywania egzemplarza obowiązkowego od niektórych instytucji. Kilka bibliotek korzysta z systemu kartotek wzorcowych lub przejmowania opisów bibliograficznych.

Specyficznym przypadkiem w obszarze gromadzenia jest Archiwum Kościoła Nowoapostolskiego w RCz, które służy m.in. jako ośrodek dystrybucji materiałów do poszczególnych zborów lub przedstawicielom Kościoła. Tworzenie takich ośrodków ma zastosowanie przede wszystkim w skali międzynarodowej Kościoła Nowoapostolskiego. Strategię międzynarodową, zwłaszcza w zakresie określania profilu gromadzenia i jego realizacji, ma również opracowany Ruch Hare Kryszna. W Belgii funkcjonuje centralna Bhaktivedanta Library,¹¹ która ustala plan wskazujący drogę pozostałym bibliotekom. Ruch współpracuje [tzn. jego placówki między sobą – uwaga P.Ž.] na całym świecie w wymianie dokumentów, np. czeska

¹¹Zob. http://www.iskcon.com/worldwide/projects/bhaktivedanta_library_service.html

Bhaktivedanta Library bierze udział w wydawaniu czeskich przekładów [wydawaniu publikacji Ruchu tłumaczonych na język czeski].

Pięć bibliotek doświadczyło w ciągu kilku ostatnich lat jakiejś większej zmiany rzutuującej na jej przyszłość, jak np. rekonstrukcja,¹² przeprowadzka,¹³ wzmocnienie personalne,¹⁴ zmiana organizacyjna¹⁵ i inne. Osiem bibliotek takie pozytywne zmiany planuje w bliskiej przyszłości. Chodzi np. o utworzenie własnych stron www,¹⁶ uściślenie profilu gromadzenia zbiorów,¹⁷ poszerzenie wachlarza usług,¹⁸ położenie większego nacisku na public relations¹⁹ itp.

Wyżej przytoczone porównania i przykłady świadczą o dużym zróżnicowaniu i swoistości poszczególnych bibliotek. W myśl czeskiej ustawy o bibliotekach aż 19 z tych 21 bibliotek nie jest bibliotekami „publicznymi” [tzn. nie spełniają warunków prowadzenia usług publicznych - bliżej zob. *Ustawa o bibliotekach oraz warunkach prowadzenia publicznych usług bibliotecznych i informacyjnych z dnia 29 maja 2001*; cudzysłów w przymiotniku „publiczną” oraz wyjaśnienie od P.Ž.], aczkolwiek 12 z nich może odwiedzać każdy potencjalny użytkownik. Mniejsze biblioteki kościelne, znajdujące się w Pradze lub jej okolicach, odczuwają obecność dużych i nowocześnie wyposażonych bibliotek uczelnianych – wydziałów o kierunkach chrześcijańskich,²⁰ które stanowią w oczach użytkowników dużą konkurencję. Z bibliotek związków wyznaniowych, ze względu na ich profil, korzystają na ogół tylko członkowie związanych z nimi wspólnot.

¹² Np. Biblioteka Centralnego Archiwum i Muzeum Czechosłowackiego Kościoła Husyckiego.

¹³ Np. Biblioteka Ewangelikalnego Seminarium Teologicznego.

¹⁴ Biblioteka i archiwum Jednoty Braci, Biblioteka Fundacji Islamskiej.

¹⁵ Centralna Biblioteka Katolicka.

¹⁶ Np. Biblioteka Praskiego Zboru Zborów Chrześcijan w RCz.

¹⁷ Np. Biblioteka Seminarium Teologicznego Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego.

¹⁸ Np. Biblioteka Wyższej Specjalistycznej Szkoły Misyjnej i Teologicznej.

¹⁹ Np. Biblioteka Centrum Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego.

²⁰ Centralna Biblioteka Katolicka przy Katolickim Wydziale Teologii Uniwersytetu Karola oraz Biblioteka Ewangelickiego Wydziału Teologii UK.

Część księgozbioru i miejsce pracy archiwisty Archiwum Apostolskiego Egzarchatu Kościoła Grecko-Katolickiego.

Archiwum powstało w 1933 r. wspólnie z biskupim wikariatem, podniesionym w 1996 r. do rangi apostolskiego egzarchatu.

Budynek centrum Kościoła Starokatolickiego, gdzie znajduje się Starokatolicka Biblioteka w Pradze, pochodzi z czasów pierwszej republiki [1918-1939 P.Ž.]. Spłonął i został korzystnie sprzedany Kościołowi Starokatolickiemu pod warunkiem, że zostanie odbudowany w pierwotnej postaci.

Na Kościół Starokatolicki w Czechach składa się 15 gmin, w pięciu z nich funkcjonują biblioteki dostępne publicznie. Starokatolicka Biblioteka w Pradze jest największa i w ramach Kościoła pełni rolę biblioteki centralnej.

Biblioteka praskiego zboru Zborów Chrześcijan w RCz znajduje się w pomieszczeniu, służącym i innym celom związanym z życiem kościoła, np. zakwaterowaniu gości.

Księgozbiór jest ukierunkowany przede wszystkim na antropozofię, której założycielem jest Rudolf Steiner i która ma zasadniczy wpływ na filozofię tej wspólnoty wyznaniowej.